

การอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากผลกระทบ
น้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อย
แควใหญ่ตอนล่าง จังหวัดกาญจนบุรี*

THE PRESERVATION OF HISTORICAL AND CULTURAL LANDSCAPES
FROM THE EFFECTS OF FLASH FLOOD AND LANDSLIDE IN
THE AREA OF SUB - BASIN OF LOWER KWAIYAI,
KANCHANABURI PROVINCE

นิพนธ์ โซเฮง

Nipon Sohng

ณัฐพงศ์ บุญเหลือ

Nattapong Boonlue

ทิพรัตน์ บุปผะศิริ

Tipparat Bubpasiri

ศิกฤทธิ์ ศิลาลาย

Khukrit Silalaiy

มาริสา แก้วสุวรรณ

Marisa Kaewsuan

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Ramkhamhaeng University, Thailand

E-mail: musa1234@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง 2) ศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากน้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 54 ท่าน ในอำเภอเมือง ศรีสวัสดิ์ และทองผาภูมิ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไปของพื้นที่ พบว่า 1.1) ความสำนึกในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตัวเองของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ 1.2) ความเป็น “ท้องถิ่นนิยม”

* Received 24 May 2021; Revised 18 June 2021; Accepted 23 June 2021

เน้นความตื่นตัวของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง อยู่ในระดับที่ต้องการการส่งเสริม 1.3) พลัง สิทธิและอำนาจของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการควบคุมและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองยังมีน้อย 1.4) ประชาชนมีภาษาจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมรวมถึงวิถีปฏิบัติที่มีอัตลักษณ์และความโดดเด่นตามชาติพันธุ์ของตนเอง แต่ยังคงขาดการเผยแพร่สู่สังคมภายนอก 1.5) ผู้มีส่วนได้เสีย มีการรับรู้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงจากผลกระทบน้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่างอยู่ในระดับต่ำ 1.6) ประชาชนยังไม่มีฐานข้อมูลที่เป็นระบบของตนเองสำหรับการตัดสินใจวางแผน 2) แนวทางในการอนุรักษ์ พบว่า การยึดถือศาสนาพุทธแบบชาวบ้าน เป็นแก่นแกนความคิดในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของคนทั้ง 3 อำเภอ นอกจากนี้การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการอนุรักษ์

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, น้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลัน, ดินถล่ม, ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง

Abstract

The objectives of this research article were to study the general conditions of preservation of historical and cultural landscapes from the effects of flash flood and landslide in the area of sub - basin of lower Kwaiyai and to study the conservation means for the changing historical and cultural landscapes of the impacts of flash flood and landslide in the area. It is qualitative research. By collecting data from documents, observation, and interview data from key informants from the concerned public and private sectors for 54 persons in Muang, Srisawasdi, and Thongphaphum districts. And content analysis. The research results showed that 1) the general condition of the area found that: 1.1) the historical and cultural awareness of people in the area - studied remain low. 1.2) the idea of localism emphasized the alertness of the community for the participation of the local administrative management remained at the level needed for boosting. 1.3) the potentiality, rights, and power of the local community for local resource control and management participation were insignificant. 1.4) although people in the areas had their languages, customs, traditions, cultures, and ways of life, which are unique and dominant, they still lack dissemination to outside society. 1.5) the stakeholders have stakes, are aware, and understand the risks from the

impact of flash floods and debris flow in the sub - basin of lower Kwaiyai. 1.6) people in the areas had no big systematic data for further decision - making plans. 2) Conservation guidelines found that adherence to the local Buddhist religion is the core idea of preserving the historical and cultural landscape of the people of the three districts. Besides this, encouraging people's participation in the area is another crucial factor for preservation.

Keywords: Preservation, Historical and Cultural Landscapes, Flash Flood, Landslide, Sub - Basin of Lower Kwaiyai

บทนำ

ตามที่รัฐบาลได้แถลงนโยบายของรัฐบาลเพื่อประกอบงบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ 2559 ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2559 ได้กล่าวถึงรายละเอียดการดำเนินงานที่สำคัญในแต่ละกรอบยุทธศาสตร์การจัดสรร 8 ยุทธศาสตร์ ซึ่งในยุทธศาสตร์ ที่ 5 รัฐบาลได้เน้นถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูป้องกัน และจัดการภัยพิบัติ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนและความเสียหายแก่ประชาชน และในยุทธศาสตร์ที่ 6 รัฐบาลได้เน้นถึงการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและนวัตกรรม การใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การใช้ข้อมูลสารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นิทรรศการวิทยาศาสตร์ ข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการภัยธรรมชาติ โดยผลลัพธ์ของทั้ง 2 ยุทธศาสตร์นี้จะยังประโยชน์ในการดำเนินการด้านการป้องกันและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีการเฝ้าระวัง และเตรียมความพร้อมรองรับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ (สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2559)

การเน้นนโยบายการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่ 5 และ 6 ของรัฐบาลนั้น สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลกซึ่งส่งผลให้อัตราการเกิดภัยพิบัติภัยเกี่ยวกับดินโคลนถล่ม น้ำป่าไหลหลากและน้ำท่วมฉับพลัน มีจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่องและทวีความรุนแรงขึ้น (กรมทรัพยากรธรณี, 2558) ซึ่งหากเกิดขึ้นจะสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนจำนวนมาก สำหรับในประเทศไทยพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดภัยพิบัติภัยดินโคลนถล่ม น้ำป่าไหลหลาก และน้ำท่วมฉับพลันมักเกิดจากปัจจัยด้านสภาพการใช้ดิน สภาพดินและหิน ความลาดชันของพื้นที่ ขนาดพื้นที่ลุ่มน้ำ และปริมาณน้ำฝน

การอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น แต่การอนุรักษ์รวมถึงสิ่งที่เป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม เป็นมโนทัศน์ที่สะท้อนออกมาจากวัฒนธรรมอันเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น ความเชื่อ ความศรัทธา เป็นต้น และการอนุรักษ์

ทางกายภาพ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศาสนสถาน ศาสนบุคคล ดังกล่าวนี้นักวิจัยจึงเน้น 1) การอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ซึ่งสะท้อนลักษณะทางกายภาพ และ 2) ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมอันเป็นหลักคิดที่สะท้อนค่านิยมของชุมชนหรือพื้นที่ จุดเน้นทั้งสองประการจึงเป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์เพื่ออธิบายถึงสถานการณ์และปรากฏการณ์ในพื้นที่ศึกษา Tyler, N. et al. และ Murtagh, W. J. ได้อธิบายถึงแนวคิดการอนุรักษ์โดยเน้นการปกป้องภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ และกล่าวว่าการปกป้องภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์เป็นค่านิยมหนึ่งที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างค่านิยมที่เป็นคู่ตรงข้ามของ 1) ความตึงเครียดระหว่าง “ชุมชน” (Community Value) กับ “ค่านิยมของผู้เชี่ยวชาญ” (Expert Value) 2) “ค่านิยมอายุ” หรือ “ค่านิยมความเก่าแก่” (Age Value) (Tyler, N. et al., 2009); (Murtagh, W. J., 2006) ในขณะที่ยุเนสโก (UNESCO) ได้กำหนดลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ปี 1983 สำหรับใช้เป็นเกณฑ์การรับข้อเสนอพิจารณาตรรกโลกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) การออกแบบภูมิทัศน์ 2) ภูมิทัศน์ และ 3) ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม สำหรับ Feilden, B. M. & Jokilehto, J. เห็นว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นลักษณะร่วมระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (Feilden, B. M. & Jokilehto, J., 1998) และพื้นที่ด้านโบราณคดี มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา มานุษยวิทยาและสุนทรียศาสตร์ เกิดจากการหลอมรวมองค์ประกอบที่หลากหลาย ในการวิเคราะห์งานสถาปัตยกรรมจึงจำเป็นต้องรวมคุณค่ามนุษย์เชื่อมโยงกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมด้วย (วิวัฒน์ สีนหาท, 2546)

นอกจากนี้ประเด็นภูมิทัศน์มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์เฉพาะชุมชน (Unique Identity) เพราะความเป็นเอกลักษณ์เป็นสิ่งที่บ่งบอกคุณค่าลักษณะเฉพาะหรือคุณสมบัติเฉพาะ/พิเศษ เหมาะสมกับการอนุรักษ์และรักษา โดย Garnham, H. L. เห็นว่าเป็นเรื่องยากที่จะอธิบายเอกลักษณ์เฉพาะอันเป็นจิตวิญญาณในแต่ละสถานที่และการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และได้อธิบายลักษณะของภูมิทัศน์ดังนี้ 1) ภูมิทัศน์ที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ภูมิประเทศ รูปแบบที่ดิน พรรณพืช ภูมิอากาศ แหล่งน้ำ เป็นต้น 2) ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมให้ความหมายและความสำคัญต่อสังคม เช่น ป้อมปราการ โบสถ์บนพื้นที่ที่สูงซึ่งสะท้อนถึงภูมิทัศน์เฉพาะกายภาพ ประวัติศาสตร์และสิ่งประดิษฐ์ที่สำคัญ 3) การปฏิสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความรู้สึกเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมทางภูมิทัศน์เดิม ก่อให้เกิดการสร้างคุณสมบัติเฉพาะของพื้นที่/สถานที่ และกว่าคนพื้นที่ (ชุมชน) จะเข้าใจในความสำคัญดังกล่าวก็สูญเสีย/สูญหายไปแล้ว (Garnham, H. L., 1985)

โดยสรุปภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมเป็นความเข้าใจในจิตวิญญาณของสถานที่ที่ได้เกิดการสร้างอัตลักษณ์หรือลักษณะขึ้นมา เป็นผลจากการมีเอกลักษณ์ในองค์ประกอบทางกายภาพและองค์ประกอบอื่น ๆ (Garnham, H. L., 1985) ได้แก่ 1) การสื่อความหมายหรือสัญลักษณ์ 2) กิจกรรมที่สังเกตได้และ 3) ลักษณะทางกายภาพและรูปลักษณ์ที่สื่อความหมาย ความมุ่ง

หมาย ประสบการณ์และความหลากหลายของสถานที่ในการตอบสนองต่อลักษณะทางกายภาพและการใช้ประโยชน์ อาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมและการแสดงออกต่อภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการรับรู้ ความเข้าใจและความต้องการของคนในพื้นที่หรือชุมชน เป็นเรื่องการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและพื้นที่ การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ อาคารและสภาพแวดล้อม และลักษณะทางกายภาพเกี่ยวข้องกับโครงสร้างของสถานที่และคุณลักษณะที่ดำรงอยู่ของพื้นที่

การศึกษาด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการศึกษาพื้นที่ชุมชนด้วย โดยถือว่าเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีการสร้าง/ผลิตสถานที่ที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์ หรืออย่างน้อยที่สุดย่อมมีอาคาร สถานที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ/อัตลักษณ์เฉพาะ เป็นศูนย์รวมจิตใจและการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมธรรมชาติหรือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยคนในชุมชนย่อมทำให้เกิดการรับรู้ในความเป็นชุมชนเดียวกัน (Sense of Neighborhood) หรือลักษณะเด่นเฉพาะและความเชื่อมร่วมนกัน (Morris, D. J. & Hess, K., 1975) การสำรวจทางประวัติศาสตร์เองได้ชี้ให้เห็นว่าภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมเหล่านี้ของชุมชนอาจเสื่อมลงได้ตามกาลเวลาทั้งจากผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยฝีมือมนุษย์เองและจากภัยพิบัติที่มีอยู่ในธรรมชาติ

ในการวิจัยนี้ได้เลือกพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีเป็นพื้นที่ศึกษาเพราะมีพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยที่สำคัญคือลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่างและเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยสูงทั้งนี้จากการอ้างอิงข้อมูลจากระบบดาวเทียมภูมิสารสนเทศ ซึ่งชี้ให้เห็นความเสี่ยงที่จะเกิดน้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ 3 อำเภอข้างต้นในระดับสูง ในขณะที่เดียวกันจังหวัดกาญจนบุรีก็มีพื้นที่ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สำคัญกับคนในท้องถิ่นมากมาย แต่จากผลกระทบน้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปพอสมควร เช่น การเปลี่ยนทิศทางการแม่น้ำ การตัดขาดของบางพื้นที่ เป็นต้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงศึกษาเฉพาะในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอศรีสวัสดิ์ และอำเภอทองผาภูมิ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากน้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยนี้อาศัยข้อมูลเชิงเอกสาร การเก็บข้อมูลสำคัญจากแบบสังเกตการณ์ในพื้นที่และแบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละพื้นที่ที่ถูกเลือกสรรตามเกณฑ์ใน

การคัดเลือก คือเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอทองผาภูมิ และอำเภอศรีสวัสดิ์ จำนวน 54 ท่าน รวมทั้งการรวบรวมบทสรุปจากการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริงของพื้นที่ การวิเคราะห์ผลการศึกษาใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จะเน้นการตอบสนองหรือความต้องการของคนในพื้นที่เป็นพิเศษ หรือเน้นธรรมชาติของบริบทที่ศึกษา (Natural Setting) ให้ได้มากที่สุด และนำไปสู่การตีความตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาให้ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผลการศึกษาสะท้อนสภาพความเป็นจริงและความต้องการของคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ทั้งในอำเภอเมือง ทองผาภูมิ และศรีสวัสดิ์ จากผลของการเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร การสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งคณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอข้อสรุปจากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นลำดับต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในพื้นที่อำเภอเมือง

จากผลการสำรวจทั้งที่เป็นเชิงเอกสาร การสังเกตการณ์ ประกอบกับข้อมูลการสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง พบว่าสภาพทั่วไปของภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมือง ซึ่งมีลักษณะที่สะท้อนความเป็นคนเมืองแตกต่างจากคนในชนบทในพื้นที่อำเภอศรีสวัสดิ์และทองผาภูมิ สามารถสรุปได้ดังนี้คือ ข้อมูลทั่วไปของภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ คน ชุมชน วัฒนธรรมองค์กรและเครือข่ายของชุมชน และพื้นที่ประวัติศาสตร์ทางกายภาพที่สำคัญปรากฏความโดดเด่นของพื้นที่อำเภอเมืองจะเป็นเรื่องพื้นที่ประวัติศาสตร์ทางกายภาพ เพราะปรากฏโบราณสถานและแหล่งประวัติศาสตร์สำคัญหลายแห่งกระจายอยู่ทั่วทั้งเขตอำเภอเมือง โบราณสถานและแหล่งประวัติศาสตร์เหล่านี้ส่วนใหญ่ได้รับการดูแลโดยหน่วยงานภาครัฐและองค์กรในกำกับของรัฐอยู่แล้ว และกลายเป็นพื้นที่เชิงเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดกาญจนบุรี ในขณะที่เครือข่ายภาคประชาชนมีบทบาทน้อยในการอนุรักษ์และฟื้นฟู อย่างไรก็ตาม ประชาชนและชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทย มีชาวพม่าจำนวนหนึ่งที่เข้ามารับจ้างทำงานในสถานประกอบการ อาทิเช่น แคมป์ช้าง ไร่ สวน ร้านขายของ ร้านอาหาร ร้านแกะสลักหิน และโรงไม้หิน ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีผู้นับถือศาสนาอิสลามบ้างเล็กน้อยในตำบลช่องสะเดา ประชาชนส่วนใหญ่มีความสนใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นอย่างดี เพราะประเพณีและวัฒนธรรมส่วนใหญ่เหมือน ๆ กับคนไทยภาคกลางทั่วไป เช่น งานเทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษา วันสงกรานต์ และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ด้านการแต่งกาย อาหาร ภาษา เหมือน ๆ กับคนไทยภาคกลางทั่วไป ทั้งชาวไทยและพม่านับถือศาสนาพุทธ

ตั้งแต่บรรพบุรุษ ศาสนาจึงเป็นแกนกลางการสร้างจิตสำนึกที่สำคัญอย่างยิ่งในการสืบทอดหรือสืบสานวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นและชุมชน

อย่างไรก็ดีคนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยสนใจหรือมีความภาคภูมิใจ รู้สึกรัก ห่วงแหน และร่วมกันดูแลรักษาโบราณสถาน หรือโบราณวัตถุ เนื่องจากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาครัฐรับผิดชอบอยู่แล้ว บางครั้งจึงไม่รู้สึกรับเป็นเจ้าของ เช่น สุสานสัมพันธมิตรที่ต้องแบ่งปันความรู้สึกร่วมกับชาวต่างชาติด้วย เป็นต้น ในภาพรวมความสำนึกในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ยังอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง อย่างไรก็ดี “ภาษาไทยเหนือ” แบบคนกาญจนบุรีเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นของคนในจังหวัดกาญจนบุรีส่วนใหญ่

ข้อค้นพบสำคัญในวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ก็ตามในการอนุรักษ์ ซึ่งโดยทั่วไปองค์กรและเครือข่ายของชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ประชาชนมักพึ่งองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐเป็นสำคัญ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) กลุ่มอาชีพ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มกำนัน กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน กลุ่มสภาวัฒนธรรมระดับตำบล/อำเภอ/จังหวัด เป็นต้น สำหรับความตระหนักในความเสียหายเรื่องภัยพิบัติธรรมชาติของประชาชนในอำเภอเมืองมีระดับสูงกว่าคนในชนบท แต่ก็ยังไม่มากพอที่ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มการเฝ้าระวังภัย องค์กรเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ได้มากนัก ด้วยเหตุนี้เมื่อประชาชนได้รับความเดือดร้อนหรือมีปัญหาส่วนใหญ่มักจะพึ่งพาหน่วยงานของรัฐที่อยู่ใกล้ชิดตนเองมากที่สุด เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งการพึ่งพาดังกล่าวอาจจะสะท้อนให้เห็นว่าเครือข่ายภาคประชาชนยังไม่เข้มแข็งได้เช่นกัน

การสร้างความรู้ในความรู้ในความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะแหล่งที่เป็นภูมิทัศน์ที่สำคัญ เพื่อให้ประชาชน และชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของในการบริหารจัดการดูแลทรัพยากรท้องถิ่นที่จะส่งผลกระทบต่อคนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เพราะภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไม่ใช่สมบัติส่วนตัวของใครคนใดคนหนึ่งหรือแม้แต่ของรัฐ แต่มันคือสมบัติของประชาชนร่วมกัน ต้องทำให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้นหากจะมีแนวทางหรือยุทธศาสตร์ใด ๆ ใดในอนาคต เพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไม่ว่าจะเกิดผลกระทบมาจากภัยพิบัติธรรมชาติ หรือจากฝีมือมนุษย์ก็ตาม จำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนทุกภาคส่วนในสังคม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนในพื้นที่จึงมีความสำคัญยิ่งมิใช่พึ่งพาเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ หรือแกนนำในงานนั้นเท่านั้น เช่น สถาปนิก นักวิชาการ เป็นต้น

ผลการวิจัยในพื้นที่อำเภอศรีสวัสดิ์

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง พบว่า ประชาชนในพื้นที่อำเภอศรีสวัสดิ์ยังขาดความตระหนักและจิตสำนึกในการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นปลายทางของการปกป้องทางวัฒนธรรม หากพิจารณาแนวคิดของ Garnham ที่มองว่าการสร้างภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นต้นทางมีความจำเป็นมาก เพราะการอธิบายลักษณะเฉพาะด้านเอกลักษณ์ของสถานที่ อันเป็นคุณสมบัติซึ่งเป็นจิตวิญญาณเฉพาะและเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่หรือชุมชนได้สร้างขึ้นและมีการปฏิสัมพันธ์หรือสร้างความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม และเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความรู้สึกเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมทางภูมิทัศน์เดิม การปะทะด้านความสัมพันธ์ก่อให้เกิดการสร้างอำนาจการต่อรองและการยอมรับระหว่างกัน รวมทั้งยังเป็นการสร้าง อัตลักษณ์เอกลักษณ์หรือคุณสมบัติเฉพาะของพื้นที่/สถานที่ และหากว่าคนพื้นที่ (ชุมชน) ไม่เข้าใจในความสำคัญดังกล่าวก็อาจต้องสูญเสียอัตลักษณ์ของตนเองไป ความตระหนักและจิตสำนึกในการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญในชุมชนท้องถิ่น

การศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าในพื้นที่นี้อาศัยการรักษาอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อรองรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก รวมทั้งยังเป็นแนวทางในการอนุรักษ์อีกด้วย เพราะในขณะที่ประชาชนในพื้นที่ที่มีความตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และความเชื่อของชุมชนที่สืบสานต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน พวกเขาจึงเข้าไปมีบทบาททั้งในฐานะของผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำท้องที่หรือหมู่บ้าน รวมถึงผู้นำและสมาชิกองค์กรปกครองท้องถิ่น เครือข่ายภาคประชาชนต่าง ๆ ทั้งหมดนี้มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟู พร้อม ๆ กันกับการได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชนและการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐ และเมื่อชุมชนร่วมกันสร้างความตระหนักถึงคุณค่าในคุณค่าเหล่านี้ จึงเกิดการดำเนินการและปฏิบัติผ่านการรื้อสร้างกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นและชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละช่วงเวลาตลอดปี ดังกรณีที่มีมีการเคลื่อนย้ายหรืออพยพชุมชนดั้งเดิมจากพื้นที่ก่อสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ ซึ่งทำให้ชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ต่อเนื่อง แต่วัฒนธรรมประเพณี ภาษา เสื้อผ้า การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์เฉพาะก็ยังคงได้รับการอนุรักษ์และสืบทอดไว้ได้โดยคนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง ประชาชนในพื้นที่อำเภอศรีสวัสดิ์มีความตระหนักในความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่รุนแรงในพื้นที่ในระดับต่ำ ดังนั้นหากประชาชนมีความตระหนักและมีข้อมูลที่เป็นระบบมากขึ้นเกี่ยวกับแนวโน้มในอนาคตและความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่รุนแรงในพื้นที่ ย่อมทำให้สามารถประเมิน

สถานการณ์และมีการเตรียมการต่าง ๆ ไว้สำหรับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมให้อยู่คู่กับชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้สืบไป

ผลการวิจัยในพื้นที่อำเภอทองผาภูมิ

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง พบว่า ชนเผ่าส่วนใหญ่มีความสนใจในการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเองในระดับปานกลาง แต่ความสนใจในฟื้นฟูและการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะที่เป็นโบราณสถานของตนเองยังอยู่ในระดับต่ำเพราะเห็นว่าภัยพิบัติอันเกิดจากผลกระทบน้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่างมิได้เกิดขึ้นบ่อยนัก แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ที่มีความความเสี่ยงก็ตาม แต่เนื่องจากพวกเขาไม่มีข้อมูลที่เป็นระบบเพียงพอและปัญหาด้านงบประมาณในการอนุรักษ์และฟื้นฟู จึงไม่มีมาตรการเพื่อเตรียมการใด ๆ ในการรับมือที่ชัดเจน นอกเหนือจากนี้การที่ในพื้นที่มีภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งโบราณสถานจำนวนน้อย และมักอยู่บนพื้นที่สูง ทำให้ชาวบ้านและชุมชนในอำเภอทองผาภูมินั้นมาให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของตนเองที่ไม่ต้องใช้งบประมาณมากมาย เช่น ความภาคภูมิใจใน ชาติพันธุ์ ภาษา อาหาร การแต่งกาย อาชีพซึ่งทั้งหมดนี้เป็นวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขาอยู่แล้ว

นอกจากนี้แล้ว ในปัจจุบันการผสมกลมกลืนระหว่างคนหลากหลายชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมและทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ อันเนื่องมาจากการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน และมีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ระหว่างคนในชุมชน จนเป็นเหตุให้ประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างอาจเลือนหายไปบ้าง แต่อย่างไรก็ดี การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมสำคัญของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงหลงเหลือให้เห็นอีกหลายอย่าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าความหลากหลายทางประเพณีและวัฒนธรรมไม่ได้เป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมท้องถิ่นไทย และด้วยความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาของแต่ละชาติพันธุ์ได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการแสดงความรับผิดชอบต่อกันในท้องถิ่นและสังคมของตนเองและเป็นพื้นฐานที่ดีในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ต่อไป จากข้อมูลพบว่าชาวตำบลชะแล ปิล็อก และท่าขนุน ต่างก็ให้ความร่วมมือกันทั้งกับภาครัฐและเอกชนในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเสมอมา เพราะทุกคนล้วนมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่อยากเห็นการพัฒนาที่ประชาชนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ส่วนข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประชาชนส่วนใหญ่ในทองผาภูมียึดหลักพุทธศาสนา ที่เรียกว่าพุทธแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) อันเป็นวิถีชีวิตท้องถิ่นที่มุ่งแก้ไขปัญหา

ด้วยการพึ่งพิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก ในการควบคุมสถานการณ์ เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ภูติผี วิญญาณ เครื่องรางของขลัง หรือวัตถุมงคล ประชาชนในพื้นที่ที่มีชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรม และภาษา และวัฒนธรรมการกินที่แตกต่างหลากหลาย แต่ประเพณีและวัฒนธรรมหลัก ๆ มาจากความศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นสำคัญ รองลงมาเป็นประเด็นความเชื่อที่ยึดติดกับ บรรพบุรุษ ผีบรรพบุรุษ โดยเฉพาะชนเผ่าชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น กะเหรี่ยง มอญ ความเชื่อเหล่านี้ เป็นปัจจัยพื้นฐานอันหนึ่งที่สำคัญในการอนุรักษ์

ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลและการประมวลข้อมูลในภาพรวม

ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมที่สำคัญของการดำรงอยู่ของภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมตามลักษณะของชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ที่หลากหลายของประชาชน ในชุมชนอำเภอเมือง ศรีสวัสดิ์ และทองผาภูมิ โดยเฉพาะในตำบลที่ศึกษาตามแผนงบประมาณ ปีที่ 1 (2560 - 2561) ผลการศึกษาในประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ข้อที่ 1 สภาพทั่วไปของภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจาก น้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ จากการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล วิจัยในครั้งนี้พบว่าข้อมูลส่วนใหญ่มีประเด็นและลักษณะหลายประการที่คล้ายคลึงกัน และบางประเด็นมีความแตกต่างกันดังต่อไปนี้

1. ประชาชนในชุมชนที่ศึกษาซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตนเองล้วนมีวัฒนธรรมที่ใช้ร่วมกัน กล่าวคือวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลมาจากศาสนา โดยมีศาสนาพุทธเป็นแกนกลางของการสร้างวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ทั้ง 3 อำเภอ แต่หลักการสำคัญที่คนในชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้มาใช้ในวิถีชีวิตของตน คือหลักมโนทัศน์พุทธแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) ผ่านการสวดมนต์อ้อนวอน และบนบานศาลกล่าว มุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการพึ่งพิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก ในการควบคุมสถานการณ์ เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ภูติผีวิญญาณ ซึ่งตรงกันข้ามกับมโนทัศน์พุทธปัญญาชน (Intellectual Buddhism) เน้นการปฏิบัติ (ปัญญาและเหตุผล) มุ่งแก้ปัญหาด้วยตนเอง ปฏิเสธไสยศาสตร์ อย่างไรก็ตามมโนทัศน์พุทธแบบชาวบ้านกลับมีอิทธิพลกับประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น จะเห็นได้จากความนิยมในการเซ่นไหว้ บูชาสิ่งเหนือธรรมชาติ การใช้วัตถุมงคลในการปกป้องปัดเป่าปัญหาใด ๆ ที่มาแผ้วพาน เป็นต้น จนกลายเป็นความเชื่อกระแสหลักในสังคมท้องถิ่น ดังนั้นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประชาชน จึงเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์มโนทัศน์พุทธแบบชาวบ้านที่สะท้อนอยู่ในศาสนสถาน ศาสนบุคคล ความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนสมบัติ ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเป็นสำคัญ

2. ประชาชนที่มีลักษณะอันหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอทองผาภูมิและ ศรีสวัสดิ์ส่วนใหญ่ล้วนต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้เพราะเห็นความสำคัญและ

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกับตนเอง ท้องถิ่นและชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการแสดงให้เห็นพลังสิทธิและอำนาจของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการควบคุมและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง

3. พบว่าสภาพทั่วไปทางภูมิทัศน์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของพื้นที่ทั้งอำเภอทองผาภูมิ อำเภอศรีสวัสดิ์ และอำเภอเมืองที่คงดำรงอยู่และมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง มีความหลากหลายทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน ศาสนบุคคล ความเชื่อ พิธีกรรม ชาติพันธุ์ ชุมชน วัฒนธรรม ความหลากหลายเหล่านี้แสดงให้เห็นพลัง สิทธิ อำนาจการต่อรองของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง ในด้านหนึ่งมองได้ว่าประชาชนเห็นว่าพื้นที่ของตนเองใหญ่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติธรรมชาติ น้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มไม่บ่อยครั้งนัก อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นยังคงไม่ปรากฏชัดมากนัก ในขณะเดียวกัน ผลของการขาดแคลนงบประมาณในการดูแลอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นส่งผลต่อสำนึกในการอนุรักษ์และการวางแผนเพื่อการฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในระดับต่ำ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากติดต่อประสานงานของคณะผู้วิจัยในโครงการ “การฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากผลกระทบน้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและแผ่นดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง” กับบุคคล องค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทำให้ผู้มีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะประชาชนเริ่มมีการรับรู้ มีความเข้าใจ พร้อม ๆ กับความตระหนักและความสำนึกในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผลจากการไปสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ล้วน กระตุ้น เร่งเร้า และเสนอให้ภาครัฐและประชาชนทำงานร่วมกันในการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต่อไป

4. พบว่าประชาชนมีความสำนึกในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเองอยู่ในระดับต่ำ เพราะประชาชนในพื้นที่ไม่มีระบบการจัดการฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรม รวมถึงด้านโบราณสถานที่เป็นประวัติศาสตร์สำคัญ ในทางตรงกันข้ามโบราณสถานและแหล่งประวัติศาสตร์กลับอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานส่วนกลางของรัฐ ซึ่งประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ รวมถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของน้อยมาก โดยหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง อาทิเช่น กรมศิลปากร กรมอุทยานแห่งชาติ นอกจากนี้บทบาทภาคประชาชนเข้าไปดูแลในเรื่องนี้ค่อนข้างน้อย ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นประชาชนจึงคาดหวังการเข้ามาบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการฐานข้อมูลภูมิทัศน์ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นเองเพื่อเป้าหมายในการฟื้นฟูและอนุรักษ์เพื่อประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ

5. การขาดความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตัวเองอย่างลึกซึ้งของคนรุ่นใหม่ และการขาดงบประมาณและการวางแผนในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูที่สำคัญ เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมเฉพาะของพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ มีรูปแบบ มีภาษา จารีต ประเพณี รวมถึงวิถีปฏิบัติที่มีอัตลักษณ์และความโดดเด่น มิได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้ได้รับการเผยแพร่สู่สังคมภายนอก ทั้ง ๆ ที่ประชาชนในพื้นที่เห็นว่ามีค่าสำคัญ และนำมาจัดลำดับเป็นวัฒนธรรมหลัก สามารถนำไปสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟู เพราะมองเห็นประโยชน์จากการปกป้องเหล่านั้น เช่น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และความเข้มแข็งในความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเอง สิ่งนี้ย่อมสะท้อนให้เห็นความเป็น “ท้องถิ่นนิยม (Localism)” ที่เน้นความตื่นตัวของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งอันที่จริงเป็นผลผลิตมาจากการที่ประชาชนในท้องถิ่นไม่ได้รับความสนใจจากอำนาจรัฐส่วนกลางที่พยายามรวบอำนาจการสั่งการไว้ที่ส่วนกลาง (ผลผลิตของรัฐชาติสมัยใหม่) ทำให้ท้องถิ่นไม่ได้รับผลผลิตตามที่ท้องถิ่นต้องการอย่างแท้จริง

6. ด้วยพื้นที่ 3 อำเภอมีความหลากหลายด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม โบราณสถาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญและมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวและการค้าของจังหวัดกาญจนบุรี ในขณะที่ข้อมูลภูมิสารสนเทศได้ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ใน 3 อำเภอ มีความเสี่ยงจากภัยพิบัติ น้ำท่วมฉับพลันและแผ่นดินถล่มอยู่ในระดับสูง แต่ข้อมูลที่พบคือ ประชาชนมีการตระหนักรู้และสำนึกต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระดับต่ำ นอกจากนี้ยังขาดข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ที่บ่งบอกถึงพื้นที่เสี่ยงภัย ดังนั้นจึงมีความสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริม และการติดตามดูแล ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน การให้ข้อมูลข่าวสาร การสร้างความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและการศึกษาวิจัยที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำมาสู่การกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการผลกระทบ รวมถึงการอนุรักษ์และการฟื้นฟูต่อไป

7. ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบสภาพทั่วไปของภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ อำเภอเมือง ทองผาภูมิ และศรีสวัสดิ์มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอเมืองจะปรากฏว่ามีภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งโบราณสถาน ศาสนสถานที่สำคัญและเก่าแก่มากกว่าในอำเภอทองผาภูมิและศรีสวัสดิ์ สังเกตจากจำนวนแหล่งโบราณสถาน และการพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เหล่านั้นจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอเมือง นอกจากนี้ยังมีแหล่งประวัติศาสตร์การเมืองที่สำคัญในสมัยสงครามโลกที่เกี่ยวข้องพันกับประวัติศาสตร์การเมืองของประชาคมโลก เช่น สะพานรถไฟข้ามแม่น้ำแคว สุสานสัมพันธมิตรในสงครามโลก ในขณะที่อำเภอทองผาภูมิและศรีสวัสดิ์มีภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่แตกต่างทั้งนี้เพราะมีความหลากหลายของประชาชนหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ และเป็นชุมชนที่สำคัญ ดังนั้นจุดเน้นของการอนุรักษ์ฟื้นฟูในพื้นที่สองอำเภอนี้จึงมีจุดเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมมากกว่าภูมิทัศน์ที่เป็น

โบราณสถาน กระนั้นก็ดีในพื้นที่อำเภอทองผาภูมิและศรีสวัสดิ์ก็มีแหล่งโบราณสถานและย่านประวัติศาสตร์สำคัญอยู่เช่นกัน เช่น พระธาตุโบอิงในตำบลปลีอก อำเภอทองผาภูมิ และแหล่งซากดึกดำบรรพ์นอตลอยต์ในอำเภอศรีสวัสดิ์ เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยข้างต้นสามารถขยายความและอภิปรายให้เห็นความสำคัญในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความตระหนักและความสำนึกการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากผลกระทบน้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง ในจังหวัดกาญจนบุรี ได้ดังนี้

1. การที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีวิถีชีวิตของตนโดยยึดหลักมโนทัศน์พุทธแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) ที่เน้นการสวดมนต์อ้อนวอน บนบานศาลกล่าว มุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการพึ่งพิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก ในการควบคุมสถานการณ์ เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีวิญญาณ มากกว่ามโนทัศน์พุทธปัญญาชน (Intellectual Buddhism) ที่เน้นการปฏิบัติ (ปัญญาและเหตุผล) มุ่งแก้ปัญหาด้วยตนเอง ปฏิเสธไสยศาสตร์ (ธวัช มณีผ่อง, 2548) แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีอิสระในการบริหารจัดการตนเอง หรือปกครองตนเอง (Self - Autonomy) ซึ่งสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานสำคัญของทฤษฎีพลเมือง 2 ประการของ Thompson, D. F. คือหนึ่ง การปกครองตนเอง (Autonomy) และสอง การพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้ (improvability) ของประชาชนที่เป็นพลเมืองในสังคมที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งหลักคิดความเป็นพลเมืองสองประการดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมท้องถิ่นในฐานะพลเมืองเพื่อมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตนเองตามความต้องการของคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ลักษณะดังกล่าวนี้ยังแสดงให้เห็นความเข้มแข็งของฐานคิดประชาธิปไตยในท้องถิ่นอันจะเป็นฐานที่จะพัฒนาประชาธิปไตยระดับที่กว้างขึ้นในระดับชาติต่อไป ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศไทยอยู่ในขอบข่ายของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ยังต้องการการพัฒนาแนวทางการเป็นประชาธิปไตยให้ดีขึ้นในระดับฐานรากและทำให้เกิดความเข้มแข็งของอำนาจประชาชน (People Empowerment) ต่อไป (Thompson, D. F., 2010)

2. มโนทัศน์พุทธแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) ที่ไม่ได้เป็นหลักศรัทธาของพุทธบริสุทธิ์ (Purity) มีอิทธิพลกับประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น จะเห็นได้จากความนิยมในการเซ่นไหว้ บูชา สิ่งเหนือธรรมชาติ การใช้วัตถุมงคลในการปิดเป่าปัญหาใด ๆ ที่มาแผ้วพาน เป็นต้น จนกลายเป็นความเชื่อกระแสหลักในสังคมท้องถิ่นและเป็นแนวทางการแก้ปัญหาสำคัญ ๆ ของประชาชน รวมถึงการอนุรักษ์ด้วย ดังนั้นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประชาชน จึงเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์มโนทัศน์พุทธแบบชาวบ้านที่สะท้อนให้เห็นอยู่ในศาสนสถาน ศาสนบุคคล ความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนสมบัติ ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเป็นสำคัญ ลักษณะเช่นนี้ก็มีอยู่ในศาสนาอื่นเช่นกัน

เช่น กลุ่มวิถีดั้งเดิม (Islamic Traditionalist) ในศาสนาอิสลาม โดยที่หลักคำสอนทางศาสนา ถูกผสมเข้ากับวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นอันหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์ อาหรับ มาเลย์ อินเดีย ฯลฯ จนทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมมุสลิม เช่น การแต่งกาย ความเชื่อในท้องถิ่น จนเกิดมีบางกลุ่มที่เรียกร้องความบริสุทธิ์ในศาสนาที่เรียกว่า กลุ่มบริสุทธินิยม (Puritanism) หรือกลุ่มฟันดาเมนทัลลิสต์ (Fundamentalist) ที่ปะทะกันทางความคิด และวิถีปฏิบัติกับกลุ่มวิถีดั้งเดิม (Traditionalist) (Husain, M. Z., 1995) ซึ่งชี้ให้เห็น ความสำคัญของความเชื่อทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อความคิดและวิถีปฏิบัติของคน

3. ประชาชนที่มีลักษณะอันหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอทองผาภูมิและศรีสวัสดิ์ ส่วนใหญ่ล้วนต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้เพราะเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมซึ่งจะส่งผลกระทบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกับตนเอง ท้องถิ่นและชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งความต้องการของท้องถิ่นดังกล่าวเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วม ถือเป็นกระบวนการสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Political Participation) เพราะพวกเขาต้องการเข้าไปมีส่วนในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรอื่นที่เป็นผลผลิตที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ หรือวัฒนธรรมที่เป็นผลผลิตและจินตนาการของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นของตนเอง ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการแสดงให้เห็นพลัง สิทธิและอำนาจของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการควบคุมและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตน ความเป็นชุมชนของคนในท้องถิ่นจึงกลายเป็นอุดมการณ์อำนาจหรือสิทธิของการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและรัฐที่ผลิตซ้ำในบริบทวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2554) ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมจะสะท้อนออกมาจากความเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและเข้มแข็งของแต่ละพื้นที่นั่นเอง กระนั้นก็ตีปัจจัยภายในตัวตนของประชาชนและความเป็นชุมชนเอง กล่าวคือความสำนึกและความห่วงใยในอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตนเองมีความสำคัญอย่างมากต่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง

4. พบว่าสภาพทั่วไปทางภูมิทัศน์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ของพื้นที่ทั้งอำเภอทองผาภูมิ อำเภอศรีสวัสดิ์ และอำเภอเมืองที่คงดำรงอยู่และมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง มีความหลากหลายทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน ศาสนบุคคล ความเชื่อ พิธีกรรม ชาติพันธุ์ ชุมชน วัฒนธรรม ความหลากหลายเหล่านี้แสดงให้เห็นพลัง สิทธิ อำนาจการต่อรองของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง ในด้านหนึ่งมองได้ว่าประชาชนเห็นว่าพื้นที่ของตนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติธรรมชาติ น้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมฉับพลันและดินถล่ม

ไม่บ่อยครั้งนัก อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นยังคงไม่ปรากฏชัดมากนัก กระนั้นสิ่งที่ประชาชนในพื้นที่ที่มีความต้องการดูแลและปกป้องตนเองเหล่านี้สอดคล้องกับเจตนารมณ์และแนวคิดขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature: IUCN) มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์ความสมบูรณ์และความหลากหลายของธรรมชาติ นำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและยั่งยืน เน้นการจัดพื้นที่ที่ได้รับการคุ้มครอง (Protect Area) ต่อไป

ในขณะเดียวกันผลของการขาดแคลนงบประมาณในการดูแลอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นส่งผลต่อสำนึกในการอนุรักษ์และการวางแผนเพื่อการฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในระดับต่ำ อย่างไรก็ตาม หลังจากมีการติดต่อประสานงานของคณะผู้วิจัยในโครงการ “การฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากผลกระทบน้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและแผ่นดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง” กับบุคคล องค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทำให้ผู้มีส่วนได้เสียโดยเฉพาะประชาชนเริ่มมีการรับรู้ มีความเข้าใจ พร้อม ๆ กันกับการตระหนักและสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผลจากการไปสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ล้วน กระตุ้น เร่งเร้า และเสนอให้ภาครัฐและประชาชนทำงานร่วมกันในการวางแผนเพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต่อไป ซึ่งไปสอดคล้องกับงานของ วัชรภรณ์ เครือพันธ์ เรื่อง แนวทางการฟื้นฟูบริเวณชุมชนเก่า บ้านสิงห์ท่า จังหวัดยโสธร ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ความเป็นชุมชนเก่าที่เหมาะสมกับบทบาท ศักยภาพและคุณค่าของชุมชน ซึ่งมีข้อสรุปสำคัญสำหรับแนวทางการฟื้นฟูชุมชน คือ การทำให้เกิดแรงกระตุ้นและส่งเสริมการอนุรักษ์และรักษาเอกลักษณ์เฉพาะภายใต้บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเมือง (วัชรภรณ์ เครือพันธ์, 2555)

5. การขาดความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตัวเองอย่างลึกซึ้งของคนรุ่นใหม่ และการขาดงบประมาณและการวางแผนในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูที่สำคัญ เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมเฉพาะของพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ มีรูปแบบ มีภาษา จารีต ประเพณี รวมถึงวิถีปฏิบัติที่มีอัตลักษณ์และความโดดเด่น มิได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้ได้รับการเผยแพร่สู่สังคมภายนอก ทั้ง ๆ ที่ประชาชนในพื้นที่เห็นว่ามีค่าสำคัญ และนำมาจัดลำดับความสำคัญเป็นวัฒนธรรมหลักสามารถนำไปสู่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ เพราะมองเห็นประโยชน์จากการปกป้องเหล่านั้น เช่น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และความเข้มแข็งในความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเอง สิ่งนี้ย่อมสะท้อนให้เห็นความเป็น “ท้องถิ่นนิยม (Localism)” ที่เน้นความตื่นตัวของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งอันที่จริงเป็นผลผลิตมาจากการที่

ประชาชนในท้องถิ่นไม่ได้รับความสนใจจากอำนาจรัฐส่วนกลางที่พยายามรวบอำนาจการสั่งการไว้ที่ส่วนกลาง (ผลผลิตของรัฐชาติสมัยใหม่) ทำให้ท้องถิ่นไม่ได้รับผลผลิตตามที่ท้องถิ่นต้องการอย่างแท้จริง (พัฒนา กิตติอาษา, 2546)

6. ด้วยพื้นที่ 3 อำเภอมีความหลากหลายด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม โบราณสถาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญและมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวและการค้าของจังหวัดกาญจนบุรี ในขณะที่ข้อมูลภูมิสารสนเทศได้ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ใน 3 อำเภอ มีความเสี่ยงจากภัยพิบัติ น้ำท่วมฉับพลันและแผ่นดินถล่มอยู่ในระดับสูง แต่ข้อมูลที่พบจากการประมวลการแบบสังเกตการณ์ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่เห็นว่า ประชาชนมีความตระหนักรู้และสำนึกต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระดับต่ำ นอกจากนี้ยังขาดข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ที่บ่งบอกถึงพื้นที่เสี่ยงภัย ดังนั้นข้อมูลที่เป็นระบบจึงมีความสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริม และการติดตามดูแลผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน การให้ข้อมูลข่าวสาร การสร้างความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาวิจัยที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำมาสู่การกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการผลกระทบ รวมถึงการอนุรักษ์และการฟื้นฟูต่อไป ต่อประเด็นดังกล่าวการพึ่งพาข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการศึกษาสำรวจอย่างเป็นระบบมีความจำเป็นมากในสังคมยุคใหม่ เพราะจะช่วยแก้ปัญหาได้อย่างครอบคลุมทันเวลา และมีการเตรียมการบนฐานข้อมูลที่มีเพื่อการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพและหวังผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งลักษณะการทำงานแบบนี้มีความเหมือนกันกับงานศึกษาเรื่อง ป่าชุมชน...เรื่องของ “คน” กับ “ป่า” บทเรียนการฟื้นฟูภูมิทัศน์ป่าไม้และคุณภาพชีวิตชุมชนอย่างมีส่วนร่วม อำเภอแม่จัน จังหวัดขอนแก่น (นักสิทธิ์ สังข์จันทร์, 2553) ทั้งนี้โครงการดังกล่าวได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากมูลนิธิโคคา - โคลา สหรัฐอเมริกา และมูลนิธิโคคา - โคลา ประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เน้นการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ พรรณไม้ผสมผสานกับองค์ความรู้ท้องถิ่น การติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ภาคีเครือข่ายทราบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงคุณค่าและมูลค่าทรัพยากรป่าไม้อันเกิดจากระบบการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบระหว่างปี 2550 - 2553 ซึ่งผลการวิจัยพบว่าในการจัดการป่าชุมชนมีบทเรียนสำคัญ 6 ประการ (นักสิทธิ์ สังข์จันทร์, 2553) และอย่างน้อย 3 บทเรียนดังต่อไปนี้สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ 1) ในการฟื้นฟูป่าไม้แบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีลักษณะ/รูปแบบผสมผสานความรู้ด้านวิชาการป่าไม้ และองค์ความรู้ท้องถิ่นผ่านกระบวนการทางสังคมในพื้นที่ 2) การสร้างแรงจูงใจที่มีประสิทธิภาพ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการฟื้นฟูป่า ควบคู่กับการพัฒนาความเป็นอยู่ ทำให้เกิดการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนในอนาคต และ 3) การสร้างกติกาชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ การฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

7. จากข้อมูลเชิงเปรียบเทียบสภาพทั่วไปของภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ อำเภอเมือง อำเภอทองผาภูมิ และอำเภอศรีสวัสดิ์มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอเมืองจะปรากฏว่ามีภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งโบราณสถาน ศาสนสถานที่สำคัญ เก่าแก่และยาวนานมากกว่าในอำเภอทองผาภูมิและอำเภอศรีสวัสดิ์ สังเกตจากจำนวนแหล่งโบราณสถาน และการพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เหล่านั้นจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอเมือง นอกจากนี้ยังมีแหล่งประวัติศาสตร์การเมืองที่สำคัญในสมัยสงครามโลกที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเมืองของประชาคมโลก เช่น สะพานรถไฟข้ามแม่น้ำแคว สุสานสัมพันธมิตรในสงครามโลก ในขณะที่อำเภอทองผาภูมิและศรีสวัสดิ์มีภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่แตกต่างทั้งนี้เพราะมีความหลากหลายของประชาชนหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ที่ยับยั้งยากขึ้น และกลายเป็นชุมชนที่สำคัญ ดังนั้นจุดเน้นของการอนุรักษ์ฟื้นฟูในพื้นที่สองอำเภอนี้จึงมีจุดเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมมากกว่าภูมิทัศน์ที่เป็นโบราณสถาน ซึ่งเป็นการให้คุณค่าที่แตกต่างกันโดยชุมชนท้องถิ่นเอง และไม่ว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็น “ค่านิยมความเก่าแก่” (Age Values) กับ “ค่านิยมการออกแบบสถาปัตยกรรม” (Design Values) เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับข้อถกเถียงว่าด้วยความเก่าแก่ ระหว่าง “การปกป้อง” กับ “การบูรณะฟื้นฟู” ในประเด็นที่ว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด สอดคล้องกับข้อถกเถียงของ Ruskin, J. และ Viollet-Le-Duc, E. E. ที่อธิบายไว้ว่า ค่านิยมอันเป็นคู่ตรงข้ามดังกล่าวสุดท้ายมักลงเอยด้วยการประนีประนอมให้ได้มาซึ่งค่านิยมอันเป็นที่ยอมรับอย่างสมดุลระหว่างคู่ตรงข้าม ประเด็นดังกล่าวเป็นที่น่าสนใจที่ว่า ค่านิยมมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการกำหนดทิศทางการปกป้องภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรมของชุมชน ท้องถิ่น สังคมหรือแม้แต่ประเทศ คำอธิบายดังกล่าวทำให้ทราบว่า “ค่านิยม” ดังกล่าวนั้นเป็นส่วนหนึ่งในอัตลักษณ์ (Identity) ของชุมชนและสังคม ดังนั้นการปกป้องค่านิยมต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม จึงไม่แตกต่างจากการปกป้องค่านิยมทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเช่นเดียวกัน (Ruskin, J., 1849); (Viollet-Le-Duc, E. E., 1990)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาโดยสรุปสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นจริงและความต้องการของคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากผลกระทบน้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่างโดยเห็นควรว่าการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมควรปฏิบัติให้สอดคล้องความต้องการของคนในพื้นที่และท้องถิ่นเป็นสำคัญ ดังกล่าวนี้นี้จึงคณะผู้วิจัยจึงได้สรุปข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

- 1) ควรส่งเสริมและสนับสนุนศาสนาในฐานะของแก่นแกนความคิดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- 2) ควรมีการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมเพื่อสร้าง

ความสำนึกในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตัวเองของประชาชนในพื้นที่ที่ศึกษา 3) ควรมีการส่งเสริมความเป็น “ท้องถิ่นนิยม (localism)” ที่เน้นความตื่นตัวของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมพลัง สิทธิและอำนาจของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการควบคุมและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตน 4) ควรส่งเสริมและสนับสนุน ภาษา จารีต ประเพณี รวมถึงวิถีปฏิบัติที่มีอัตลักษณ์และความโดดเด่นของคนหลากหลายชาติพันธุ์ ให้ได้รับการเผยแพร่สู่สังคมภายนอก 5) ควรส่งเสริมและสนับสนุน บุคคล องค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เป็นผู้มีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ให้มีการรับรู้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงจากผลกระทบน้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง 6) ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยต่อยอดเพื่อหาแนวทางและยุทธศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากผลกระทบน้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่าง

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ปรับแต่งมาจากรายงานผลการวิจัย เรื่อง “การฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากผลกระทบน้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยแควใหญ่ตอนล่างจังหวัดกาญจนบุรี” ตามแผนการสนับสนุนการวิจัยของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณที่ 1 (2561)

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรธรณี. (2558). ข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัยจากดินถล่ม น้ำป่าไหลหลากและน้ำท่วมฉับพลัน ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: กองธรณีวิทยาสิ่งแวดล้อม.
- ธวัช มณีผ่อง. (2548). ความรู้ชายขอบ: อำนาจและปฏิบัติการของสำนักทรงในผู้ป่วย. กากโรงพยาบาล. ใน ดาริน อินทร์เหมือน (บรรณาธิการ), ภูมิปัญญาสุขภาพ: ปฏิบัติการต่อรองของความรู้ท้องถิ่น (หน้า 42). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- นักสิทธิ สังข์จันทร์. (2553). ป่าชุมชน... เรื่องของ “คน” กับ “ป่า” บทเรียนการฟื้นฟูภูมิทัศน์ป่าไม้และคุณภาพชีวิตชุมชนอย่างมีส่วนร่วม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น. กรุงเทพมหานคร: โครงการฟื้นฟูลุ่มน้ำชี WWF ประเทศไทย.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). ท้องถิ่นนิยม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: กองทุนอินทร์-สมเพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา.
- วัชรภรณ์ เครือพันธ์. (2555). แนวทางการฟื้นฟูบริเวณชุมชนเก่า บ้านสิงห์ท่า จังหวัดยโสธร. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- วิวัฒน์ สีนหาท. (2546). การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่ม
คลอง: กรณีศึกษาลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี. ใน
วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมือง
และสภาพแวดล้อม. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2559). แผนยุทธศาสตร์
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2559 - 2564. เรียกใช้เมื่อ 4
พฤศจิกายน 2562 จาก [http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER15/
DRAWER053/GENERAL/DATA0000/00000106.PDF](http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER15/DRAWER053/GENERAL/DATA0000/00000106.PDF)
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2554). มิติชุมชน วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการ
ทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- Feilden, B. M. & Jokilehto, J. (1998). Management guidelines for world cultural
heritage site. (2nd ed.). Rome: ICCROM.
- Garnham, H. L. (1985). Maintaining the spirit of place: A process for the
preservation of town character. Mesa AZ: PDA Publisher Corporation.
- Husain, M. Z. (1995). Global Islamic politics. Global Islamic politics. Virginia:
Harper Collins College Publishers.
- Morris, D. J. & Hess, K. (1975). Neighborhood power: The new location. Boston:
Beacon Press.
- Murtagh, W. J. (2006). Keeping time: The history of theory of preservation in
America. New York: John Wiley & Sons.
- Ruskin, J. (1849). The seven lamps of architecture. London: Smith, Elder, and Co.
- Thompson, D. F. (2010). The democratic citizen. Cambridge: Cambridge
University Press.
- Tyler, N. et al. (2009). Historic preservation: An introduction to its history,
principles, and practice. (2nd ed.). New York: W. W. Norton Company.
- Viollet-Le-Duc, E. E. (1990). The Foundations Of Architecture : Selections From
The Dictionnaire Raisonne Of Eugene-Emmanuel Viollet-Le-Duc.
Whitehead, K. D. (Translator). New York: George Braziller.
- Wells, J. C. (2014). Social science research methodologies and historic
preservation: Broadening the possibilities for a preservation. (Thesis).
Retrieved November 4, 2019, from [https://www.academia.
edu/14177784/Social_Science_Research_Methodologies_and_Historic_
Preservation_Broadening_the_Possibilities_for_a_Preservation_Thesis](https://www.academia.edu/14177784/Social_Science_Research_Methodologies_and_Historic_Preservation_Broadening_the_Possibilities_for_a_Preservation_Thesis)